

HUMANITIES INSTITUTE

MERAKİ

(1879)

Ahmet Vefik Paşa

(1823-1891)

Genel Bakış

Ahmet Vefik Paşa'nın Türk cemiyetinin örf ve adetlerine uygun bir hale getirerek adapte ettiği oyunlardan biridir. Eserin orijinali "Le Malade Imaginaire" adıyla 1673 yılında Moliere tarafından kaleme alınmıştır. Oyun önce Ahmet Vefik paşa tarafından "Hayali Hasta" olarak adapte edilmiş, kitap olarak yayınlandığında adı Meraki olmuştur.

Kişiler

Rihleti: Meraki, çok sevdiği eşi, celma ve kızları ile beraber yaşayan zengin ve hastalık hastası bir adamdır.

Celma: Rihleti'nin ikinci eşi, ona çok iyi davranır gibi gözükürken Rihleti'nin bir an önce ölmesini dilemektedir.

Selma: Rihleti'nin kızı ve İmadi'nin sevgilisi, bir genç adam ile flört etmekte ve babasının sorunları ve üvey annesinin iki yüzlü davranışları ile ilgilenmemektedir.

Hasene: Rihleti'nin küçük kızı, saf, babasının her dediğini yapan, masallar dinleyen ve oyuncaklarla oynayan çocuktur.

Suat: Rihleti'nin ablası, doktorların ve eczacıların kardeşi kandırdığına inanan açığız biridir.

İmadi: Selma'nın sevgilisi, Selma ile evlenmek isteyen bunun için tabiblik okulunu bitirmeyi kabul eden fedakar biridir.

Liyneti: Hekim, oğlunu Rihleti'nin kızı ile evlendirmek isteyen hekimdir.

Tamiz Liyneti: Liyneti'nin oğlu, okumayı çok geç yaşta öğrenmiş babasının çabalarıyla sonunda hekim olabilmış saf biridir.

Hokneti: Başhekim, Rihleti'nin hastalık takıntısından yararlanan mesleğini kötüye kullanan çıkarıcı biridir.

Zühreti: Eczacı, Rihleti'den daha fazla para koparmak için verdiği ilaçları kullanmazsa öleceğini söyleyerek onun saflığından yararlanan biridir.

Sıtkı: Mahkeme katibi, Celma ile ilişki olan, Rihleti'nin tüm varlığını Celma'ya bırakması için düzenbaz biridir.

Hayfa: Rihleti'yi kollamaya, olan bitenlere karşı uyandırmaya çalışan akıllı, evin hizmetçisidir.

Konusu

Rihleti, kendisini sürekli hasta zanneden vehimli bir insandır. Daima, doktorlarla birlikte olup, onların verdiği ilaçları kullanmaktadır. Bu durumun kendisi için epeyce masraflı olduğunu düşündüğü için kızı Selma'yı bir hekimin oğluyla evlendirmeye karar verir. Böylece her zaman yanibaşında bir doktor olabileceğini düşünmektedir. Fakat kızı bu evliliğe razı değildir. Çünkü İmadi adında başka bir genci sevmektedir. Babasının ısrarlı tutumuna karşılık Selma açıkça evlenmek istemediğini söyler. Evin hizmetçisi Hayfa da, sevenleri kavuşturmak için Rihleti'yi ikna etmeye çalışır. Diğer taraftan Selma'nın üvey annesi Celma'da farklı planlar peşindedir. O da Rihleti'nin çocuklarının evlenmelerini istemez. Ayrıca amacı, mirasın paylaşılmasını engellemek ve Rihleti'nin tek varisi olmaktır. Tüm bu hadiselerle birlikte gerilimin en üst seviyeye tırmandığı anda Rihleti'nin kardeşi Suat'ın ve hizmetçi Hayfa'nın yardımıyla düğümler teker teker çözülmeye başlar. Hayfa düzenlediği oyunlarla hem Rihleti'ye karısının menfaatçi yüzünü hem de kızının kendisini ne kadar sevdiğini gösterir. Ayrıca Rihleti'yi

hastalıkları konusunda ki kötü düşüncelerden kurtarmayı başarır. İmadi'ye tabiplik okulunu bitirmesi koşuluyla kızını verir. Sonunda Selma ile İmadi birbirine kavuşurlar.

Doktorların Kötü Niyeti Hasta olmadığı halde sürekli kendini hasta sanan Rihleti, sahte doktorlar ve eczacıların eline düşer. Doktoru ve eczacısı onun bu hastalık takıntılarından yararlanarak sürekli ona daha fazla ilaç satmanın ve daha fazla ücret almanın yollarına bakmaktadırlar. Doktoru sürekli yeni tedavi yöntemleri sunup ücret almakta eczacısı ise ona hergün ilaçlar hazırlayıp satmaktadır. Eğer verdikleri tedavileri uygulamaz ve ilaçları kullanmazsa Rihleti'ye öleceğini söylerler. Rihleti bu korku yüzünden doktorların her dediğini yaparak sürekli ücret ödemektedir.

Çıkar ilişkileri Rihleti, kızı Selma'yı bir doktorla evlendirmek ister. Çünkü kendisinin çok hasta olduğunu doktor damat edinince güvende olduğunu ve artık doktorlara para vermeyeceğini düşünür. Kızı Selma'yı yanına çağırarak ona bir doktorla evlendireceğini söyler. Selma ilk önce sevdiği adam İmadi ile evleneceğini düşünür fakat babasının Liyneti Efendi'nin oğlu Tamiz Liyneti ile evlendireceğini öğrenince şaşırır ve bu evliliği istemez. Celma, bu evliliğin olmasını istemez. Çünkü tek isteği Rihleti'nin mirasının kendine kalmasıdır. Rihleti, çok hasta olduğunu düşünerek artık vasiyetini yazdırmasını gerektiğini düşünür. Eşi Celma'ya katip Sıtkı Efendi'yi çağırmasını söyler. Celma ile Sıtkı efendinin bir ilişkisi vardır fakat Rihleti'nin bundan haberi olmaz. Sıtkı Efendi, Rihleti'ye tüm mirasını karısına bırakmak için tavsiyelerde bulunur. Daha sonra İmadi, Selma'yı görebilmek için gelir. Kendini musiki üstadının yardımcısı olarak tanıtır ve bu şekilde Selma'yı görme fırsatı yaratır.

Olayların Açığa Çıkması Celma, Rihleti Efendi'nin sürekli üstüne düşer onu hep nazlar ve hastalığı konusunda onu körükler. Hayfa, Celma'nın bu tavırlarının yapmacık olduğunu farkındaydı ve bunu ortaya çıkarmak için Rihleti Efendi ile konuşur. Hayfa, Rihleti Efendi'nin yanına giderek Celma'nın bu yaptıklarının sadece mirasa konmak için olduğunu, öldüğü zaman umrunda olmayacağını asıl sevenin kızı olduğunu ve ona haksızlık ettiğini söyler. Rihleti'yi bu gerçekleri görmesi için bir oyna ikna eder. Rihleti'ye ölü taklidi yapıp beklemesini ve Celma'nın ne tepki verdiğini görmesini ister. Celma'ya, Rihleti Efendi öldü diye seslenir. Celma, gelerek bunda ağlanacak bir şey olmadığını, zaten bir işe yaramadığını boynundaki anahtarını alıp altınlarını alarak kaçmayı teklif eder. Bunu duyan Rihleti uyanarak şimdi akıllandığını söyler. Hayfa aynı oyunu birde kızı Selma'ya yapmaya teklif eder. Hayfa bu sefer Selma'ya seslenerek Rihleti Efendinin öldüğünü söyler. Selma bunu duyunca ağlayarak babasının başında feryad eder. Tam bu sırada İmadi gelir. Tam seni isteyecektim öldümü baban der. Selma babasının öldüğünü bu durumda evlilik düşünemeyeceğini ağlayarak söyler. Rihleti Efendi bunu duyunca uyanır ve gerçek seveninin kim olduğunu anlar. Selma babasına sevmediği biriyle evlendirmemesi için yalvarır ve İmadi ile evlenmek istediğini söyler. Rihleti Efendi, İmadi'nin tabiplik okulunu bitirmesi şartıyla evlenmelerine izin verir.

Karakter İncelemesi

Rihleti (Hastalık Hastası)

Karakter Rihleti kendisini sürekli hasta zanneden bu yüzdende bir anının ilaçsız ve doktorsuz geçirmek istemeyen takıntılı bir insandır. Sürekli doktor ve eczacılar tarafından kandırılan saf bir karakterdir. Karısına olan düşkünlüğü yüzünden sürekli onu savunan ve gerçekleri görmekte zorlanan bir yapıya sahiptir.

Aktiviteler Rihleti kendi çok hasta olarak gördüğü için evden dışarı çıkmamaktadır. Bazı günler bastonuyla evin bahçesinde dolaşarak temiz hava alır. Yattığı yerden hizmetçisini çağırarak için çingirak kullanır.

Kişiler Rihleti hizmetçisi Hayfa'yla sürekli diyalog halindedir. Ondan sürekli bir şeyler isteyip onu azarlar. Karısı Celma'ya çok düşkündür sürekli aralarında sevgi sözcükleri geçer. Kızı selmayla ufak bir tartışma yaşar çünkü Selma'yı sevmediği biriyle evlendirmek ister. Doktorlar ve eczacılar en fazla iletişim kurduğu kişileridir. Selmanın sevgilisi İmadi ile musiki üstadının yardımcısı olarak tanışır ve sonunda damadı olmasına ikna olur.

ÖRNEK OLAYLAR

Hastalık hastası Rihleti kendisini sürekli hasta olarak tanımlar etrafındakiler ona hasta değilsin dese bile bunu asla kabul etmez ve inatla hasta olduğunu savunur. Sırf hasta olduğunu düşündüğü için kızını bir doktorla evlendirmek ister. Bu isteğini hizmetçisi Hayfa ile konuşur. Rihleti -Gerek şu ki, ben hasta, mariz adamın biriyim. Kendime doktordan damat ve hısım akraba edinmeliyim ki, onların

yardımlarını göreyim, hastalıklara karşı güvende olayım. Lüzumlu ilaçlar bu evde bulunsun, viziteye, konsültasyonlara kolaylık olsun. Hayfa -İşte böyle söyleyin; usulüne göre konuşmak ne kadar güzel oluyor. Ama canım efendim, biraz insaf edin, sizin gerçekten nereniz hasta? Rihleti - Vay yüzsüz koca kütük! Nerem mi hasta? Hasta değilim de neyim ben, a nadan somurtuk! Hayfa- Peki, peki efendim, hastasınız; hem de çok hastasınız. Bunun için boşuna tartışmayalım. Kabul ediyorum, siz sandığınızdan da çok hastasınız. Bu tartışma yeter ki bitsin de kızın sözü kesilsin. Peki, kızınız da mı hasta, ona doktor ne lazım geliyor? Rihleti -Onu doktora kendim için veriyorum. Ahlakı, terbiyesi yerinde olan evlat, biricik babasının sağlığı için lazım olan adamla evlenmekten çekinir mi hiç?

Saf Rihleti'nin hastalık hastası halinden yararlanan eczacılar ve doktorlar sürekli ilaçlar yazarak para kopartırlar. Rihleti'ye bir ilaç listesi verirler ve bunu uygulamasını isterler. Hizmetçisi Hayfa doktorların düzenbazlığı anlamış ve bunun için Rihleti'yi uyarmak ister fakat Rihleti doktorlara öyle körü körüne inanmıştır ki hizmetçisini azarlar. Rihleti- Biraz sonra içeceğim müşhil için bana bir et suyu hazırlayın. Hayfa- Ah, ah... Zühreti Efendiyle Hokneti Efendi sizin vücudunuzla oynayıp para kazanıyorlar; sizi sağmal inek gibi kullanıp paralarınızı sızdırıyorlar. Sorsalar onlara, sizde ne dert var acaba ki, durmadan bu kadar ilaç içiriyorlar size.Rihleti- sus, edepsiz, cahil kadın! Sus, kaltak! Senin haddine mi düşmüş hekimlerin emrine karşı gelmek?

Karısına düşkün Rihleti 2. karısı olan Celma'ya çok düşkündür kimseye onun için laf söyletmez ve hep onu savunur. Halbuki karısı Celma Rihleti'ye mirası için katlanmaktadır ve biran önce ölmesini ister.Celma, Selma'nın evlenmesini istemez çünkü miras bölünecektir.Rihleti'nin etrafındakiler bunun farkında olsa bile o buna inanmamaktadır. Karısının onu sevdiğini ve hastalığına üzülüğünü sanır. Rihleti'nin kardeşi Suat, Selma'nın sevdiği adamla neden evlendirmedini, bu olayın karısı Celma'ya yarıcağını söylesede Rihleti bunu kabullenmez. Suat-Ey birader. Vakit sözle geçti, hazır şu hiknetinin elinden kurtulmuşken Selma'yı isteyen adamın lakırdısını etsek.Rihleti- Yok hayır...O bana dikbaşlık etti. Hem haber aldım, bu işte meyil filan sözleri var. Hele yapacağımı bilirim.Suat-Demek ki yine birisine yarayacak.Rihleti- Birader öyle deme, yine hatunun günahına girme. Onun kalbi başkadır, o beni sever. İşte Hayfa'ya sor, nasıl bakar, nasıl timar eder, ah, hastalığımı dert edinir.

Hayfa (Zeki)

Karakter Her işe burnunu sokan zeki, açık göz ve yardım sever bir karakterdir. Rihleti'yi doktorlara karşı uyarın aynı zamanda doktor kılığına girip doktorları yalancı çıkarmak için oyunlar yapan, Selma ile İmadi'nin evlenmesine yardımcı olan ve Celma'nın iki yüzlülüğünü ortaya çıkaran biridir.

Aktivite Rihleti'nin her türlü hizmetine koşar, yeri geldiği zaman azar ıtır ve sürekli Rihleti'yle tartışma halindedir. Selma'nın İmadi'yle olan ilişkisine tanıklık eder ve onlara yardımcı olur.

Kişiler Hayfa, genellikle Rihleti ile diyalog halindedir. Selma ile konuşarak İmadi'yle evlenmelerine yardımcı olmaya çalışır. Evin hanımı Celma'ya fikir ortaklığı yapmış gibi gözüktür.

ÖRNEK OLAYLAR

Oyunbaz Hayfa, oyun yapmaktan hoşlanan heyecanlı biridir.Oyunlarının sebebi Rihleti'ye gerçekleri göstermek içindir. Birgün doktor kılığına girip Rihleti'yi muayene eder. Hayfa- Efendim sizin gibi meşhur bir hastayı görmeyi pek isterdim. İştiharınız her yerlere yayılıp beni bu meraka düşürdü size geldim. Cesaretimi af buyrunuz. Rihleti- Efendim bu bana bir şereftir ben sizin bendenizim. Hayfa- Efendim, bendeniz beldeden beldeye, vilâyetten vilâyete gezer bir tabibim. İlmime, şanıma lâıyk güç hastalıklar ararım, büyük hastalar ararım, büyük hastalar peşini gezerim. Küçük illetlere bakmam. Sızı, göğüs inmesi, üşütme, baş ağrısı., öyle şeyleri beğenmem. Bendeniz efendim keskin kara hummalar, muhrika mutbikalar, güzel vebalar, şedit taunlar, ilerlemiş istiskalar, veremler, yürek, ciğer iltihaplan., öyle şeyleri severim. Ah efendim! Sizde bu şedit hastalıkların keşke topu birden bulunsaydı da tabipler hayran kalıp artık sizi bıraksaydı, yahut haleti nez'e getirseydi, ben o zaman yetişip size bakmak, hizmet etmek nedir, ilaç nedir gösterseydim. Rihleti- Himmetiniz var olsun. Hayfa- Şu nabız göreyim. Ha! Hem yukarı bakayım doğru! Vur, ha! Yaramaz nabız, sen beni daha bilmiyorsun. Doğru durdururum ben ha! Tabibiniz kim oluyor? Rihleti- Hükneti Efendi. Hayfa- İtalyalı mıdır, hiç bilmiyorum öyle tabip! Meşahir içinde işitilmemiştir. Rihleti- Ciğerdendir diyor amma başkaları dalaktandır dedi. Hayfa- Cahiller, ne şarlatan şeytanlar! İşte akciğer! İşte akciğer! Bunda, şüphem mi var, ne duyarsınız, neniz var?

Açık göz Hayfa, Celma'nın Rihleti'ye sadece mirası için katlandığının farkındadır. Celma'nın bu ikiyüzlülüğünü ortaya çıkarmak için Rihleti'yle konuşup şimdi bir oyun yapar. Bu oyunla Rihleti Celma'nın gerçek yüzünü görür. Rihleti sandalyeye uzanıp ölü gibi yatar ve bunun üzerine Hayfa,

Celma'ya bağırarak haberi verir. Hayfa- Ah! Eyvahlar olsun, yazıklar olsun! Bu ne kadar zulüm başımıza gelen ah! Celma- Nedir o Hayfa? Hayfa- Ah canımcığım efendi öldü! Evet merhum ruhu teslim etti! Celma- Acep gerçekten ölüp gitti mi? Hayfa- Zâhir, yanında bulundum. Hırladı, yetiştim tuttum. Şimdicek kendisinden geçiverdi. Kimse duyup görmedi. Ah, ah! Celma- Ah hamdolsun, bir ağır yük üstümden kalktı. Sen deli misin, ne kederleniyorsun? Hayfa- Ne bileyim, ağlamazlar mı ya? Celma- A savruk! Ne zarar oldu. O neye yarardı? Rahatsız, pis, mendebur, öksürür, sümürür, tükürür, ters, nobran.. Uşakları gece gündüz azar eden, ondan ne gördük? Ben seni çırağ ederim. Gel kimse duymazdan işimize bakalım. Kağıt var, akçe var, kaldıralım, iptida anahtarları alalım.Rihleti- Dur, yavaş hanım. Celma- Vay aman..

Yardımsever Hayfa, Selma'nın İmadi'yi sevdiğini ve onunla evlenmek istediğini bilir. Evlenmeleri için onlara yardım etmek ister. İmadi uzun zamandır Selma'yı göremediği için eve gelir ve kendini musiki üstadının yardımcısı olarak tanıtır. Hayfa, Rihleti'yi bir şekilde kandırarak İmadi'yi Selma'nın odasına sokar. İmadi- Efendim ben kızımızın musiki üstadının yardımcısıyım beni o gönderdi. Derslere ara vermemesi için ben yardımcı olacağım. Rihleti- Pekala kızımı çağırın. Hayfa- Bana kalırsa sizi hanımefendinin odasına götürsek daha iyi olur. Rihleti- Hayır onu buraya getirin. Hayfa- Efendin kendi kendilerine olmazsa dersini iyi veremez. Rihleti- Verir, verir. Hayfa- Verir ama efendi kafanızda şişer, bu halde iken başınızı döndürecek, beyninizi sarsacak şeylerden sakınmak lazım. Rihleti – Aman ozaman içeride verin dersi, havada nem mi var bacaklarım ağrıyor, kafam çatlıyor zaten, hastalıktan ölüyorum.